

Қазақстан Республикасы Заң шығару Институтының Жаршысы

**№ 1-2 (29-30)
2013**

ҒЫЛЫМИ-ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖУРНАЛ

Меншік иесі және баспагер:
«Қазақстан Республикасының
Заң шығару институты» ММ

2006 жылдан бастап шығады
Журналдың материалдары
<http://www.izrk.kz> сайтында
орналастырылған

Заң ғылымдары бойынша
диссертацияларының негізгі ғылыми
нәтижелерін жариялауға арналған
басылымдар тізіліміне енгізілген
(ҚР БҒМ БҒСБК 30.05.2013 ж.
№894 бұйрығы)

Редакциялық кеңес:
Б.М. Имашев (Төраға)
З.Х. Баймолдина
А.А. Смағұлов
И.Ш. Борчашвили
М.Ш. Қоғамов

Редакциялық алқа:
Н.М. Әбдіров
З.С. Байниязова (Саратов қ., РФ)
Б.М. Бишманов
С.Ф. Бычкова
М.Т. Ғабдуәлиев
Д. Досмырза
А.Д. Жүсіпов
Т.Е. Қаудыров
В.Т. Қоныс
Ж.О. Құлжабаева
А.М. Нұрмағамбетов
Р.Т. Нұртаев
С.М. Рахметов
Ә.Г. Сақтағанов
Т.С. Сафарова
М.А. Сәрсембаев
А.М. Сәрсенов
Т.Ә. Серікбаев
У. Шапақ

Қазақстан Республикасы Мәдениет
және ақпарат министрлігі
Ақпарат және мұрағат комитетінің
БАҚ есепке қою туралы куәлік
№ 11219-Ж 15.11.2010 ж.

Мекен-жайы:
Қазақстан Республикасы,
010000, Астана қ.,
Орынбор қ., 8 үй
тел.: 8(7172)74-02-06; факс: 8(7172)74-14-43
E-mail: instzak-kz@mail.ru

МАЗМҰНЫ

Қазақстан Республикасы Әділет министрі Б.М. Имашевтың Қазақстан Республикасы Премьер-Министрі С.Н. Ахметовтың қатысуымен өткізілген Министрліктің кеңейтілген алқа отырысындағы сөйлеген сөзі, Астана қ., 2013 жылғы 11 ақпан	9
«Қазақстан – 2050» Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты»	16
А.А. СМАҒҰЛОВ Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы аясындағы елдің саяси және құқықтық жүйесін дамытудың негізгі бағыттары	16
Р.Т. НҰРТАЕВ Әділеттілік қағидатын сақтау кепілдігін нығайту мақсатында құқықтық мониторинг институтын жетілдіру және дамыту тапсырмаларын шешудегі Қазақстан Республикасы Президенті – Ұлт Көшбасшысы Нұрсұлтан Назарбаевтың «Қазақстан – 2050» Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауында айтылған идеяларды жүзеге асырудың өзекті мәселелері туралы.....	21
Конституциялық және әкімшілік құқық	33
М.Т. БАЙМАХАНОВ Қазақстандағы мемлекеттік қызмет көрсету институты және оның құқықтық жанамалығы.....	33
С.Ф. БЫЧКОВА Қазақстан Республикасында конституциялық қадағалауды заңнамалық реттеудің кейбір проблемалары туралы	39
Д. ДОСМЫРЗА Мемлекеттік басқару процесіндегі кедендік әкімшілік жүргізу жүйесі	45
С.С. ШЕШЕНБАЕВА Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодекс (жаңа редакциясы) нысанасының көлемі және әкімшілік заңнаманы реформалаудың түп мәтінінде «лауазымды тұлға» ұғымы.....	51
М.Т. ҒАБДУӘЛИЕВ Жергілікті өзін-өзі басқарудағы көкейтесті мәселелер (ой-пікірлер).....	55
Азаматтық, азаматтық іс жүргізу құқығы	62
Е.Н. НҰРҒАЛИЕВА Қазақстан Республикасы Еңбек кодексі нормаларын қолданудың тәжірибелік мәселелері	62

С.К. ЫДЫРЫШЕВА, А.В. ТРИНКОЛЕНКО	
Ноу-хауды беру келісім шарты өнеркәсіптік меншік объектілеріне құқықтарды басқа тұлғаларға беру шартының түрі ретінде	66
«Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне меншік құқығын қорғауды, шарттық міндеттемелерді қорғауға кепілдік беруді күшейту мен оларды бұзғаны үшін жауапкершілікті қатаңдату мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Заңының жобасы бойынша Қазақстан Республикасы Каспий қоғамдық университетінің ұсыныстары	70
С.Б. АҚАТОВА	
Соттарда меншік құқығын қорғау ісі бойынша туындайтын кейбір мәселелер туралы	78
Қылмыстық құқық және қылмыстық іс жүргізу	83
С.М. РАХМЕТОВ	
Қылмыстық кодекстің коммерциялық сатып алуға не сыбайлас жемқорлық қылмысқа арандату үшін жауаптылық туралы нормаларын жетілдіру проблемалары (ҚК 349 бабы)	83
Н.А. САРТАЕВА	
Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі: уақыт призmasıмен қарағанда (1997-2003 жж.)	89
Т.Ә. СЕРІКБАЕВ	
Баланы қорғау және қылмыстық заңнаманы дамыту	94
М.Н. БАРАНОВ, А.Е. ЖҰМЖАЕВА	
Пробациялық қызметте электрондық аңду құрал-жабдықтарын қолданудағы шетелдік тәжірибе	98
Халықаралық құқық және салыстырмалы құқықтану	102
М.А. СӨРСЕМБАЕВ	
КО (БЭК) құқығының, ДСҰ құқығы мен Қазақстанның құқық жүйесінің заңдық мазмұны және оларды біріздендіру проблемалары	102
Ж.И. ИБРАГИМОВ	
Еуразиялық экономикалық одақтың құрылуының құқықтық мәселелері.....	111
Мемлекеттік тілде заң шығару тәжірибесінен	118
Н.М. ПРИМАШЕВ	
Азаматтық авиация саласының техникалық терминдері мен нормаларын аударудың кейбір аспектілері	118
М.Ә. АЙЫМБЕТОВ	
Заң терминдерінің түпмәтіндік қолданысы	124
Ж.М. ТҰРАРОВА	
Азаматтық кодекстің стильдік мәселелері	127
Шетелдік тәжірибе	131
З.С. БАЙНИЯЗОВА (Саратов қ.)	
Құқықтық жүйе Ресейдегі азаматтық қоғамның қалыптасуы мен дамуының заңды өлшемшарты ретінде	131
Б.Б. СУДАВИЧИУС (Вильнюс қ.)	
Литва Республикасында қаржы рыногын қадағалау жүйесі	135
Е.Б. ВАЙТЕКЕНЕ (Вильнюс қ.)	
Литва Республикасында азаматтықты құқықтық реттеудің конституциялық негіздері	141
А.В. СКРЫПНИКОВ (Мәскеу қ.), А.П. ДОЛГОВ (Пенза қ.), К.А. ДОЛГОВ (Мәскеу қ.)	
Қазіргі заманғы Ресейдегі білім беру бастамалары	148
О.В. МУЗА (Киев қ.)	
Украинада әкімшілік іс жүргізу доктринасының қалыптасуы	158
И.А. ГУМЕНЮК (Киев қ.)	
Украина заң ғылымында «мемлекеттің әлеуметтік міндеттемелері» ұғымының мазмұны	164
С.А. БОГОЛЮБОВ (Мәскеу қ.)	
Қазақстанның, Ресейдің және Беларусьтің экологиялық-құқықтық басымдықтары	168

Б.Б. САМАРХОДЖАЕВ, М.А. АХАДОВА (Ташкент қ.)	
Инвестициялық құқықтық қатынастар және инвестициялық қызмет ұғымы	176
О.О. ЖУРАВЛЕВА (Мәскеу қ.)	
Ресей Федерациясында мемлекеттік емес зейнетақымен қамсыздандыруды салықтық-құқықтық ынталандыру проблемалары	182
А.В. ШМОНИН, О.И. СЕМЫКИНА (Мәскеу қ.)	
Ресейдегі экономикалық бағыттағы қылмыстарға қарсы күрестің мән-жайы туралы мәселе	187
В.Л. КУДРЯВЦЕВ (Мәскеу қ.)	
РФ ҚК «Террористік акт» деген 205-бабының 1-тармағында көзделген қылмыстың объективтік жағы: теория және практика мәселелері	193
О.В. МАКАРОВА (Мәскеу қ.)	
Ресей қылмыстық сот ісін жүргізудегі сот төрелігін іске асырудың халықаралық стандарттарын жүзеге асыру туралы	202
С.В. ПРИЛУЦКИЙ (Киев қ.)	
Сот төрелігін іске асыруға халықтың тікелей қатысуы: Украинадағы заңнамалық реттеу проблемалары	211
Э.Л. СИДОРЕНКО (Мәскеу қ.)	
Қылмыстық құқықтағы «жәбірленуші» ұғымы мен оның белгілері туралы мәселе	218
Э. БЕСЕЛИЯ (Кутаиси қ.)	
Грузиядағы азаптауды және басқа да қатал, адамгершілікке жат немесе ар-намысты қорлайтын іс-әрекеттер мен жазалау түрлерінің алдын алудың тұжырымдамалық тәсілдері	224
М.Н. КОПЫЛОВ (Мәскеу қ.), НГУЕН КУАНГ ТЬЕН (Вьетнам)	
Экологиялық тұрғыда тұрақты қалалар туралы халықаралық құқықтағы әмбебаптылық пен өңірлілік (АСЕАН мысалында)	234
Л.Э. КАМЕНКОВА (Минск қ.)	
Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығының Экономикалық Соты жанындағы Дауларды реттеу жөніндегі халықаралық орталық: шаруашылық жүргізу субъектілеріне арналған артықшылықтар	242
И.М. АЛИЕВ (Баку қ.)	
Қазіргі заманғы Әзербайжандағы діндарлық пен мемлекетті салыстыра қарау	247
Құқық қолдану тәжірибе	251
К.А. АРАЛБЕКОВА	
«Балаларың үшін алимент төле!»	251
Жас ғалым мінбері	253
Б.Н. КӨРПОВ	
XVIII – XIX ғасырлардағы либералды идеологиялық парадигманың қалыптасуы мен дамуы	253
А.Д. НАУРЫЗБАЕВ	
«Мүлік», «мүліктік құқық» түсінігі және олардың «меншік», «меншік құқығы» категорияларымен ара қатынасы	257
Г.Т. ҚАНАПЬЯНОВА	
Мемлекеттің мүліктік құқықтарын қорғаудың азаматтық-құқықтық тәсілдерінің жүйесі	265
Т.М. АЙТАНОВ	
Қазақстанның әлеуметтік жаңғырту жағдайындағы медиация институтының дамуы	269
Г.Х. ЮСУПОВА	
Қазақстан Республикасы Жоғары Сотының нормативтік сот тәжірибесі туралы	274
А.Т. ҚОНЫСБЕКОВА	
Адам саудасына қарсы тұрудың көкейкесті мәселелері	278
Д.Ж. СМАҒҰЛОВА	
Қылмыстық сот ісін жүргізу саласындағы халықаралық құқықтық ынтымақтастық	283
Н. ЕЛАМАНОВ	
«Экстремизм» және «терроризм» ұғымдарының арақатынасы	288
С.С. УМАРОВ	
Жоғарғы Соттың нормативтік қаулыларын қолдануда туындайтын кейбір мәселелер туралы	293

А.С. СЕЙЛХАНОВА	
Қазақстан Республикасындағы адам саудасымен күресудегі алдын-алу шараларын жетілдіру	298
Б.С. КҮЗЕМБАЕВА	
Трансұлттық ұйымдасқан қылмыстылық және оның Қазақстан Республикасындағы белгілері	302
А.М. КЕНЖАЛИЕВА	
Қылмыстық іс жүргізудегі тергеу қателіктерінің түсінігі	307
М.Ж. МЕЛДЕБАЙ	
Сотталғандардың жеке басы қауіпсіздігі мен ар-ождан бостандығын қамтамасыз ету	312
Е.К. ҚҰРМАНОВ	
Қылмыстылықтың алдын-алу жолдары	315
Т.Ж. СЫЗДЫҚОВ	
Қылмыстылықты жасыруға қарсы іс-әрекеттер шаралары	319
У.Б. БАЙМАХАНОВ	
Ақпараттық қауіпсіздік киберқылмысқа қарсы тұру құралы ретінде	323
А.А. МҰХАМАДИЕВ	
Қылмыстық құқықтағы адам өлтірудің субъективтік жағының саралау белгілері	326
Е.М. КҮЛБАЕВ	
Есірткі заттарды және психотроптық заттарды заңсыз дайындау, өңдеу, иемденіп алу, сақтау, тасымалдау, жөнелту немесе сату қылмысының қылмыстық-құқықтық аспектілері	330
О.Ж. ЖҮКЕНОВ	
Қазақстан Республикасы Кәсіпкерлік кодексі жобасының тұжырымдамасын бағалау	335
К. УМИРЗАХОВА	
Ұлттық және халықаралық корпоративтік құқықтың салыстырмалы сипаттамасы.....	338
Сын және библиография	342
РУМЕН СТЕФАНОВ	
«Еуропалық Одақтың сыртқы саясаты» атты В. Катранджиевтің кітабына (Болгария. София: Әскерлік баспасы, 2011) ой-пікір	342
Ақпараттық хабарламалар	346
2013 ж. 12 ақпанда өткен дөңгелек үстел туралы ақпараттық хабарлама	346
2013 ж. 13 ақпанда Қазан қ. (Ресей Федерациясы) өткен Бүкілресейлік ғылыми-практикалық конференция туралы ақпараттық хабарлама	348
2013 ж. 20 наурызда Астана қ. өткен «Қазақстан Республикасының жаңа қылмыстық заңнамасы: проблемалары, тенденциялары және жетілдіру жолдары» атты халықаралық ғылыми-практикалық конференция туралы ақпараттық хабарлама	350
2013 ж. 29 наурызда өткен дөңгелек үстел туралы ақпараттық хабарлама	352
2013 ж. 5 сәуірде Астана қ. өткен «Құқықтық нормалардың орыс және қазақ тілдеріндегі мәтіндерінің теңтүпнұсқалылығын қамтамасыз етудің кейбір мәселелері» атты дөңгелек үстел туралы ақпараттық хабарлама	354
Даналық ойлар	358
Мерейтой	359
З.ғ.д., профессор В.А. Кимнің 90 жасына орай	359
Қазақстан Республикасының Заң шығару институтына 20 жыл	362

**№ 1-2 (29-30)
2013**

Собственник и издатель:

ГУ «Институт законодательства
Республики Казахстан»

Издается с 2006 года

Все материалы журнала
размещаются на сайте
<http://www.izrk.kz>

Включен в перечень изданий
для публикации основных
научных результатов диссертаций
по юридическим наукам
(Приказ ККСОН МОН РК №894
от 30.05.2013 г.)

Редакционный совет:

Б.М. Имашев (Председатель)
З.Х. Баймолдина
А.А. Смагулов
И.Ш. Борчасвили
М.Ч. Когамов

Редакционная коллегия:

Н.М. Абдиров
З.С. Байниязова (г. Саратов, РФ)
Б.М. Бишманов
С.Ф. Бычкова
М.Т. Габдуалиев
Д. Досмырза
А.Д. Жусупов
Т.Е. Каудыров
В.Т. Конусова
Ж.О. Кулжабаева
А.М. Нурмагамбетов
Р.Т. Нуртаев
С.М. Рахметов
А.Г. Сактаганов
М.А. Сарсембаев
А.М. Сарсенов
Т.С. Сафарова
Т.А. Серикбаев
У. Шапак

Свидетельство о постановке
на учет СМИ № 11219-Ж
от 15.11.2010 г. Комитета информации
и архивов Министерства культуры
и информации Республики Казахстан

Адрес:

Республика Казахстан,
010000, г. Астана,
ул. Орынбор, д. 8,
тел.: 8(7172)74-02-06; факс: 8(7172)74-14-43
E-mail: instzak-kz@mail.ru

**Вестник
Института
Законодательства
Республики Казахстан
научно-правовой журнал**

СОДЕРЖАНИЕ

Выступление Министра юстиции Республики Казахстан Имашева Б.М.
на расширенном заседании коллегии Министерства с участием Премьер-
Министра Республики Казахстан Ахметова С.Н. по итогам работы
органов юстиции за 2012 год г. Астана, 11 февраля 2013 года 9

*«Стратегия «Казахстан – 2050»: новый политический курс
состоявшегося государства» 16*

А.А. СМАГУЛОВ

Основные векторы развития политической и правовой системы страны
в свете Послания Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева
народу Казахстана 16
Р.Т. НУРТАЕВ

Об актуальных проблемах реализации идей, озвученных в Послании
Президента Республики Казахстан – Лидера Нации Нурсултана
Назарбаева народу Казахстана «Стратегия «Казахстан – 2050»: новый
политический курс состоявшегося государства», в решении задачи
совершенствования и развития института правового мониторинга в целях
укрепления гарантий соблюдения принципа справедливости 21

Конституционное и административное право 33

М.Т. БАЙМАХАНОВ

Институт государственных услуг в Казахстане и его правовое
опосредование 33
С.Ф. БЫЧКОВА

О некоторых проблемах законодательного регулирования
конституционного надзора в Республике Казахстан 39
Д. ДОСМЫРЗА

Система таможенного администрирования в государственном
управленческом процессе 45
С.С. ШИШИМБАЕВА

Объем предмета Кодекса об административных правонарушениях (новая
редакция) и понятия «должностное лицо» в контексте реформирования
административного законодательства 51
М.Т. ГАБДУАЛИЕВ

Наш трудный путь к местному самоуправлению (размышления) 55

Гражданское и гражданско-процессуальное право 62

Е.Н. НУРГАЛИЕВА

Практические вопросы применения норм Трудового кодекса Республики
Казахстан 62

С.К. ИДРЫШЕВА, А.В. ТРИНКОЛЕНКО	
Договор о передаче ноу-хау как вид договора о передаче прав на объекты промышленной собственности.....	66
Предложения НИИ частного права Каспийского общественного университета по проекту Закона Республики Казахстан «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам усиления защиты права собственности, гарантирования защиты договорных обязательств и ужесточения ответственности за их нарушение»	70
С.Б. АКАТОВА	
О некоторых вопросах, возникающих в судах по делам о защите права собственности	78
Уголовное право и уголовный процесс	83
С.М. РАХМЕТОВ	
Проблемы совершенствования норм Уголовного кодекса об ответственности за провокацию коммерческого подкупа либо коррупционного преступления (ст. 349 УК)	83
Н.А. САРТАЕВА	
Уголовный кодекс Республики Казахстан: через призму времени (1997-2003 годы)	89
Т.А. СЕРИКБАЕВ	
Охрана детей и развитие уголовного законодательства	94
М.Н. БАРАНОВ, А.Е. ЖУМЖАЕВА	
Зарубежный опыт применения электронных средств слежения в деятельности службы пробации	98
Международное право и сравнительное правоведение	102
М.А. САРСЕМБАЕВ	
Юридическое содержание права ТС (ЕЭП), права ВТО и правовой системы Казахстана и проблемы их унификации	102
Ж.И. ИБРАГИМОВ	
Правовые проблемы создания Евразийского экономического союза	111
Из практики законодательства на государственном языке	118
Н.М. ПРИМАШЕВ	
Некоторые аспекты перевода технических терминов и норм сферы гражданской авиации	118
М.А. АЙЫМБЕТОВ	
Контекстное использование законодательных терминов	124
Ж.М. ТУРАРОВА	
Стилистические вопросы Гражданского кодекса	127
Зарубежный опыт	131
З.С. БАЙНИЯЗОВА (г. Саратов)	
Правовая система как юридический параметр формирования и развития гражданского общества в России	131
Б.Б. СУДАВИЧЮС (г. Вильнюс)	
Система надзора за финансовым рынком в Литовской Республике	135
Е.Б. ВАЙТЕКЕНЕ (г. Вильнюс)	
Constitutional grounds of legal regulation of citizenship in the Republic of Lithuania (Конституционные основы правового регулирования гражданства в Литовской Республике).....	141
А.В. СКРЫПНИКОВ (г. Москва), А.П. ДОЛГОВ (г. Пенза), К.А. ДОЛГОВ (г. Москва)	
Образовательные инициативы современной России	148
О.В. МУЗА (г. Киев)	
Формирование доктрины административного процесса в Украине	158
И.А. ГУМЕНЮК (г. Киев)	
Содержание понятия «социальные обязательства государства» в украинской юридической науке.....	164
С.А. БОГОЛЮБОВ (г. Москва)	
Эколого-правовые приоритеты Казахстана, России и Беларуси	168

Б.Б. САМАРХОДЖАЕВ, М.А. АХАДОВА (г.Ташкент)	
Понятие инвестиционных правоотношений и инвестиционной деятельности	176
О.О. ЖУРАВЛЕВА (г. Москва)	
Проблемы налогово-правового стимулирования негосударственного пенсионного обеспечения в Российской Федерации	182
А.В. ШМОНИН, О.И. СЕМЫКИНА (г. Москва)	
К вопросу о состоянии борьбы с преступлениями экономической направленности в России	187
В.Л. КУДРЯВЦЕВ (г. Москва)	
Объективная сторона преступления, предусмотренного ч.1 ст. 205 УК РФ «Террористический акт»: некоторые вопросы теории и практики	193
О.В. МАКАРОВА (г. Москва)	
О реализации международных стандартов отправления правосудия в уголовном судопроизводстве России.....	202
С.В. ПРИЛУЦКИЙ (г. Киев)	
Прямое участие народа при осуществлении правосудия: проблемы законодательного регулирования в Украине	211
Э.Л. СИДОРЕНКО (г. Москва)	
К вопросу о понятии и признаках потерпевшего в уголовном праве	218
Э. БЕСЕЛИЯ (г. Кутаиси)	
Концептуальные подходы по предотвращению пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания в Грузии	224
М.Н. КОПЫЛОВ (г. Москва), НГУЕН КУАНГ ТЬЕН (Вьетнам)	
Универсальное и региональное в международном праве об экологически устойчивых городах (на примере АСЕАН).....	234
Л.Э. КАМЕНКОВА (г. Минск)	
Международный центр по урегулированию споров при Экономическом Суде Содружества Независимых Государств: преимущества для хозяйствующих субъектов	242
И.М. АЛИЕВ (г. Баку)	
Сопоставление религиозности и государства в современном Азербайджане	247
Правоприменительная практика.....	251
К.А. АРАЛБЕКОВА «Плати алименты, ради детей!».....	251
Трибуна молодого ученого.....	253
Б.Н. КАРИПОВ	
Формирование и развитие либеральной идеологической парадигмы в XVIII - XIX веках.....	253
А.Д. НАУРЫЗБАЕВ	
Понятие «имущество», «имущественные права» и их соотношение с категориями «собственность» и «право собственности»	257
Г.Т. КАНАПЬЯНОВА	
Система гражданско-правовых способов защиты имущественных прав государства	265
Т.М. АЙТАНОВ	
Развитие института медиации в условиях социальной модернизации Казахстана	269
Г.Х. ЮСУПОВА	
О нормативной судебной практике Верховного Суда Республики Казахстан	274
А.Т. КОНЫСБЕКОВА	
Актуальные вопросы в проблеме противодействия торговле людьми	278
Д.Ж. СМАГУЛОВА	
Международно-правовое сотрудничество государств в сфере уголовного судопроизводства.....	283
Н. ЕЛАМАНОВ	
Взаимосвязь понятий «экстремизм» и «терроризм».....	288
С. С. УМАРОВ	
О некоторых вопросах применения нормативных постановлений Верховного Суда.....	293

А.С. СЕЙЛХАНОВА	
Совершенствование мер предупреждения в борьбе с торговлей людьми в Республике Казахстан	298
Б.С. КУЗЕМБАЕВА	
Транснациональная организованная преступность и ее признаки в Республике Казахстан	302
А.М. КЕНЖАЛИЕВА	
Понятие следственных ошибок в уголовном процессе	307
М.Ж. МЕЛДЕБАЙ	
Обеспечение безопасности личности, чести и достоинства осужденных	312
Е.К. КУРМАНОВ	
Предупреждение преступности.....	315
Т.Ж. СЫЗДЫҚОВ	
Меры противодействия латентизации преступности	319
У.Б. БАЙМАХАНОВ	
Информационная безопасность как средство противодействия киберпреступности.....	323
А.А. МУХАМАДИЕВ	
Квалифицирующие признаки субъективной стороны убийства в уголовном праве.....	326
Е.М. КУЛЬБАЕВ	
Уголовные правовые аспекты незаконного изготовления, переработки, приобретения, хранения, перевозки, пересылки, либо сбыта наркотических средств или психотропных веществ.....	330
О.Ж. ЖУКЕНОВ	
Оценка концепции проекта Предпринимательского кодекса Республики Казахстан	335
К. УМИРЗАХОВА	
Сравнительная характеристика национального и международного корпоративного права	338
Критика и библиография	342
РУМЕН СТЕФАНОВ	
Рецензия на книгу В. Катранджиева «Внешняя политика Европейского Союза». - Болгария. София: Военное издательство, 2011	342
Информационные сообщения	346
Информационное сообщение о круглом столе 12 февраля 2013 г.	347
Информационное сообщение о Всероссийской научно-практической конференции 13 февраля 2013 г. в г. Казань (Российская Федерация)	349
Информационное сообщение о международной научно-практической конференции «Новое уголовное законодательство Республики Казахстан: проблемы, тенденции и пути совершенствования» 20 марта 2013 г. в г. Астане	351
Информационное сообщение о круглом столе 29 марта 2013 г.	353
Информационное сообщение о круглом столе «Некоторые вопросы обеспечения аутентичности текстов правовых норм на русском и казахском языках» 5 апреля 2013 г. в г. Астане	356
Мудрые мысли	358
Юбилей	359
К 90-летию д.ю.н., проф. Кима В.А.	359
Институту законодательства Республики Казахстан – 20 лет	362

*Айымбетов Мәди Айтбенбетұлы,
ҚР Заң шығару институты Лингвистика орталығының НҚА
және халықаралық шарттар жобаларына ғылыми лингвистикалық
сараптама секторының жетекші ғылыми қызметкері*

ЗАҢ ТЕРМИНДЕРІНІҢ ТҮПМӘТІНДІК ҚОЛДАНЫСЫ

Заң терминіне қатысты проблеманың бір парасы қазақ тілінде заң терминдері әлі толықтай қалыптасып болған жоқ, мемлекеттік тілде заң терминдерінің стандарты жасалған жоқ дегенге келіп саяды. Осы проблеманың орайында заң терминінің қалыптасуы, оның стандарты дегенді қалай түсінуге болады? Белгілібір ұғымның заңи мәнін нақты айқындайтын сөзнемесе сөз тіркесі қоғамның қоғамдық қатынастардың әртүрлі саларының қажеттілігінен туындайтын әрбір жаңа қабылданатын заңның мазмұндық сипатына орай туындайды десек, терминнің қалыптасу процесін белгілі бір мерзіммен шектеуге болмайды, бұл заң лингвистикасында үнемі жаңадан пайда болып және жетіліп отыратын құбылыс. Терминдік белгілі бір стандарттың жасалуына да осы ұстанымның тұрғысынан қарау керек.

Қазіргі күні экономика, қаржы, құқық, денсаулық сақтау, кеден, ауылшаруашылығы, әлеуметтік, қоғамдық-саяси, т.б. көптеген салаларды қамтитын заң терминдері мен терминдік тіркестерінің әртүрлі сөздіктері жарық көрді, бұлардың негізіне осы кезге дейін қабылданған заң мәтіндерінде қолданылған терминдер алынған. Белгілібір деңгейде екшелген, сараланған терминдік қор жасалды, жасалып та келеді, бұл дау тудырмас мәселе. Ал қолымызда бар осы термин қорын тілдік және заңдық нормалар тұрғысынан қандайлық дұрыс өлшеммен қолданып жүрміз дегенге келсек, бұл жөнінде ойласатын, ортаға салатын жәйттер баршылық.

Атқаратын нормалық жүктемесіне сәйкес белгілі бір заң терминінің сөз тіркестеріндегі мағыналық үйлесімі – мемлекеттік тілдегі заң мәтіндерінің сапалық деңгейіне қатысты мәселенің өзекті бір қыры. Заңның нормалық мағынасынан, яғни дәлдігінен айнымау – терминге қойылатын ең басты талап. Ал бұл талаптан ауытқу терминнің сапасыз болуына, оның бірізді болмай, екіұдай немесе жалпы-

лама сипатта қолданылуына ұрындырады. Заң терминдерінің қазақша мағыналық тұтастығы мен дәлдігінің сақталмау мысалының заң мәтіндерінде аз кездеспейтіні де сондықтан.

Енді терминдердің мәтіндегі мағыналық үйлесіміне, яғни олардың түпмәтіндік қолданысына қатысты мәселеге нақты мысалдарды дәйек ете отырып тоқталайық. Азаматтық, құқықтық қатынастарда жиі қолданылатын, «иск», «исковая давность» деген термин бар. Осының мемлекеттік тілдегі терминдік баламасы көптеген заңдар мен кодекстерде «талап-арыз», «талап қою мерзімі» деп алынып, қолданысқа енді. Бұл арада орысшадағы «исковая давность» нормасының қазақша баламада «талап-арыз мерзімі» деп емес, «талап қою мерзімі» деп алынып, түпмәтіндік үйлесімді иеленетініне назар аудару қажет. Ал кейбір мәтіндерде осы терминге байланысты басқадай нормалық жүктемені қарастыратын тұстарда «прохождение срока исковой давности» деген норма «талап қою мерзімінің ескіруі» делініп аударылып, талап қою мерзімінің өтіп кетуіне байланысты «ескіру» деген жолма-жол мағынадағы ұғым телінеді. Бұл арадағы ноиманың қазақша қолданысы - «талап қою мерзімінің өтуі» әйтпесе «өтіп кетуі» болса керек-ті.

Сот жүйесіне қатысты заңнамада «судебное производство» деген терминді сол саладағы заңгер мамандар «сот өндірісі» «сот өндірісін жүргізу» деп қоданудан танбай келеді. Бұл арада сотқа қатысты «производство» терминнің нормалық дәлдігі «сот ісін жүргізу» дегенді білдіреді деген пікірді ұстанамыз. Ресми құжаттарда осыған ұқсас «административное производство» деген термині «әкімшілік іс жүргізу» деген дұрыс мағынасында қолданылып жүргені ескерілуі қажет. «Производство» деген ұғымды түпмәтіндік мағынасын ескермей, жолма-жол алсақ, әрине, бұл - «өндіріс», яғни

өнім өндірумен шұғылдануды білдіретін ұғым. Осы орайдан келгенде сот жүйесінде қандай «өндіріс» болуы мүмкін деген ой тіл ұшына еріксіз оралады. Орнын таппай қолданылған сөз шынайы терминдік сипатқа ие бола алмайды. Заң терминінің түпмәтіндік қолданысы мәселесінде есте ұстайтын басты қағидат осы болуы керек.

Қағидат демекші, осы сөзді Мемтерминком түбірі латынның «принцип» («принципал») терминінің баламасы ретінде мақұлдап, бекітті. Дұрыс дейік, бірақ техника саласының термині орайында «қағидат» атауы «принциптің» нормалық сипатын аша алмайды ғой, сондықтан мәтіннің мәніне қарай мұның өз орайында қолданылуына назар аудару қажет. Айталық, нақты бір техника тетігінің «жұмыс істеу принципін» - «жұмыс істеу қағидаты» деп қолдансақ, мәтіннің мағыналық әрі стильдік үйлесімін сақтай аламыз ба?

Сол сияқты «арест» - «қамақ» терминіне қатысты да осы ұстанымда болуымыз қажет. Басқадай жағдайда бұл «тыйым салу» деген ұғымды да білдіреді. Мысалы, «домашний арест» - «үй қамағы» десек, ал «наложение ареста на имущество» тіркесінің нормасын қазақша баламалауда түпмәтіннің мағыналық қисыны тұрғысынан, «мүлікті қамаққа алу» дей алмай-тынымыз айдан анық, өйткені «мүлік» қамаққа алынатын жанды пендеемес, оны пайдалануға заң жүзінде тыйым салынады, яғни, «мүлікке тыйым салу» деп қолданылады.

Осы келтірілген мысалдардан көретініміз, заң мәтінінің жолма-жол аударманың қалпында оқылуына терминдер қолданысының нормалық мағынаны түпмәтіндік үйлесімін сақтамауынан келіп туындайды. Заң мәтіндері жобасын әзірлеу барысында сөздіктерде берілген кейбір терминдерді бұлжымайтын қалып, стандарт ретінде қабылдауға болмайды. Оның түпмәтіндік қолданыстағы лексикалық ерекшеліктерін үнемі ескеріп отыру қажет.

Заңдарда белгілі бір субъектілердің әрекетін білдіретін «қызмет көрсету» («услуги», «оказание услуги (услуг)» деген жиі қолданылатын ұғым бар. Осы ұғымды заң нормасының түпмәтіндік үйлесімін сақтап қолдануда бірізділік сақтала бермейді. «Деятельность» терминінің де баламасы – «қызмет» екені ескерілмей, «услуги» ұғымы да кей реттерде «қызмет» деп қолданылып жүр. Өйткені, бұл арадағы қолданыста «оказание» деген етістік жоқ болғандықтан, заң мәтінін әзірлеуші де орышаның ықпалымен «қызмет» («қызметтер») деп ала салады. Ал

бұл терминнің қазақша табиғи мағынасы жалқы түрдегі «қызмет» қана емес, «қызмет көрсету» («қызметтер көрсету») екені ескерілмейді.

Кейбір терминдердің түпмәтіндік үйлесіміне қарай синонимдік жағынан мағыналас тұрғыда әртүрлі қолданылады. Бұл қағиданы да заң лексикасында ескермейінше болмайды. Айталық, «динамика» терминінің «серпін» және «қарқын» деген баламалы қолданыстары бар. Бұған мынадай мысал келтіруге болады: «түсімдер қарқыны» («динамика доходности») және «шығындардың өзгеру серпіні» («динамика изменения расходов»). Екі нұсқа да экономикалық мағынадағы қолданыста қарастырылғанымен, алғашқы тіркесте түсімдерге қатысты «қарқын» ұғымы түпмәтінмен үйлесімді алынған, екінші тіркесте, әрине, «серпін» ұғымы шығындардың өзгермелік сипатын ашып тұр. Ал кейбір терминдердің толық мәнінде заңдық сипаты ашылмай, әртүрлі күмәнді нұсқаларда қолданылып жүргені де белгілі. Мәселен, «идентификация» (лат. - identifcare отождествлять) терминін алайық, қазақша бұл екі нұсқада - «сәйкестендіру» және «бірейлендіру» деп қолданылып жүр: «сәйкестендіру номері» («идентификационный номер»), «тамақ өнімдерін сәйкестендіру» («идентификация пищевой продукции»), «өнімді, көрсетілетін қызметті бірдейлендіру» («идентификация продукции, услуги»). Бұл заңдық норма тұрғысынан келгенде, белгілі бір субъектінің не объектінің өзіне ғана тән сипатын тану дегенді білдіреді, яғни сипаттастыру деген ұғымды береді. Ал біздің қазіргі қолданысымыздағы «сәйкестендіру» де, «бірейлендіру» де бұл терминнің заңдық нормасымен үш қайнаса да сорпасы қосылмайды. Сондықтан осы сияқты терминді, айталық, «идентификацияны» латындық мағынасын бұрмаламай, өзінің түбірлік тілдегі қолданысымен алсақ, тілдік қорымыздың ойсырап қалмасы анық.

Жалпы, заң мәтіндерін қазақшалауда әрбір сөздің, атаудың немесе тұрақты тіркестің ұлттық тілімізге тән лексикалық қолданыс ерекшелігін сақтамайынша, мемлекеттік тілдегі заңның сапасы жақсармайды. Норма тұрғысынан келгенде заңның мағынасын жоймай, бірақ өз тіліміздегі сөйлемнің грамматикалық, стильдік, тұтастай алғанда, лингвистикалық табиғатынан ауытқымау – мемлекеттік тілдегі заң мәтіндеріне қойылатын басты ұстаным болуы тиіс. Бұл ұстаным мемлекеттік тілдегі заң терминдерінің түпмәтіндік қолданылу ерекшелігін де айқындайды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Заңнама терминдерінің сөздігі. – Астана, 2011. - 483 б.
2. Новый словарь иностранных языков. – Москва: АСТ – Минск: Харвест, 2005. - 1151 стр.

Мақалада мемлекеттік тілдегі терминдердің заң лексикасындағы жалпы түпмәтіндік қолданысы туралы кейбір тұжырымдар қарастырылады.

Түйін сөздер: терминнің заң мәтіні нормасына сәйкес түпмәтіндік үйлесіммен қолданылуы, термин қолданысының синонимдік ерекшеліктері, термин мағынасының дәл берілмеуі.

В статье рассматриваются некоторые концептуальные вопросы использования терминов в общем контексте законодательной лексики.

Ключевые слова: использование терминов в законодательном контексте, особенности синонимов законодательных терминов, некоторые смысловые неточности терминов.

The article considers some conceptual issues of using the terms in the general context of legislative lexis.

Keywords: using the terms in the general context, properties of synonyms of legislative terms, some semantic inaccuracy of terms.

Мәди Айтбенбетұлы Айымбетов,

ҚР Заң шығару институты Лингвистика орталығының НҚА және халықаралық шарттар жобаларына ғылыми лингвистикалық сараптама секторының жетекші ғылыми қызметкері

Заң терминдерінің түпмәтіндік қолданысы

Айымбетов Мәди Айтбенбетұлы,

ведущий научный сотрудник научно-лингвистической экспертизы проектов НПА и международных договоров Центра лингвистики Института законодательства РК.

Контекстное использование законодательных терминов

Aymbetov Mady Aitbenbetuly,

leading research fellow of the Linguistic Center of the Institute of Legislation of the Republic of Kazakhstan

Context use of legislative terms